

PERSPECTIVELE CERCETĂRII ISTORICE ROMÂNEȘTI ÎN LUMINA DOCUMENTELOR CONGRESULUI AL XII-LEA AL P.C.R.

Acad. ȘTEFAN PASCU

Cartă a Partidului și a națiunii, totodată, Programul Partidului Comunist Român, votat de Congresul al XI-lea, în urmă cu peste cinci ani, se deschide cu un dens și judicios preambul, care înfățișează, într-o elevantă sinteză, istoria poporului român și a strămoșilor săi, din antichitatea îndepărtată pînă în zilele noastre, cu o largă deschidere spre viitor. Sînt încorporate în paginile frumoasei sinteze realizări remarcabile ale istoriografiei românești contemporane; se învederează, însă, în același timp, semnele de întrebare, paginile albe rămase astfel din lipsa acoperirii științifice, din pricina curenței preocupărilor și cercetărilor de pînă la acea dată.

În cei cinci ani petrecuți între cele două congrese, unele semne de întrebare au putut fi înlocuite cu demonstrații mulțumitoare, unele pagini albe au putut fi nuanțat colorate. Și înlocuirea semnelor de întrebare și colorarea paginilor albe înseamnă roadele preocupărilor și cercetărilor, eforturilor și realizărilor istoriografiei românești.

Pe temeiul a ceea ce se știa mai dinainte și a ceea ce s-a adăugat în ultima vreme, beneficiind de îndreptarul prețios care este *Expunerea* de inestimabilă valoare principială și îndrumare concretă, rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii noastre socialiste la Congresul educației politice și culturii socialiste și la cel de al XII-lea Congres al partidului, completate cu cele rostite la al II-lea Congres al democrației și unității socialiste și la primul Congres al educației și învățămîntului, iar recent la întrunirea cu oamenii de știință din domeniul istoriei, istoricii români și-au unit și-și vor uni și mai mult eforturile, și-au adunat și-și vor aduna și mai mult voințele într-un front mai bine sudat, într-un program mai judicios coordonat. Rezultatul este de netăgăduit. Mari sinteze și tratate sînt parțial elaborate și în curs de elaborare spre împlinirea lor: *Istoria României* în 10 volume, dintre care primele vor fi la îndemîna tuturor celor interesați, a tuturor iubitorilor științei patronate de muza Clio, în acest an al celui de al XV-lea Congres mondial de științe istorice; *Istoria universală*, în 7 volume, dintre care cele dintîi vor îmbogăți rafturile bibliotecilor în anii următori, *Atlasul istoric al României*, încheiat din punct de vedere științific și tehnic, nerăbdător, atlasul și nerăbdători cei ce l-au realizat, să fie în atelierele tipografiei de pe Calea Șerban Vodă. *Istoria gîndirii și creației științifice și tehnice românești*, în 5 volume, dintre care cel dintîi și-a văzut împlinirea, așteptînd să fie îndreptat în curînd către Editura Academiei, spre realizare tehnică, urmat de altul în cinstea Congresului internațional de istoria științelor, găzduit și acesta, asemenea celui de științe istorice, de București, în august 1981. *Istoria României, Compendiu*, în cinci limbi de largă circulație,

pe care istoricii și alți doritori din toată lumea îl vor putea avea la îndemână în curînd. *Nouvelles Études d'Histoire*, care, de această dată, se va dubla cantitativ (2 volume) și va cunoaște un apreciabil spor calitativ și care de asemenea va oferi cititorului și iubitorului de istorie străin ceea ce a fost și este valoare adevărată, materială și culturală, din creația poporului român și a naționalităților conlocuitoare, din vremuri îndepărtate pînă în anii luminoși ai socialismului biruitor. *History of Transilvania* (ce va apărea la o editură americană) va oferi celor doritori cunoștințe despre o provincie istorică românească și despre cei ce au locuit-o și au îmbogățit-o prin munca și creația lor, români împreună cu cei de altă naționalitate, așezați în timp alături de români și cu care au trăit, au muncit, au luptat de-a lungul vremurilor. La care se vor adăuga alte lucrări, mai mici și mai mari, mai cuprinzătoare sau mai puțin cuprinzătoare, categorii diferite de izvoare: arheologice, diplomatice, narative, juridice, memorialistice etc., temelii ale construcțiilor care sînt marile sinteze amintite și a altora, care vor fi amintite. Fiecare dintre ele și mai ales toate la un loc tot atîtea demonstrații convingătoare pentru cei neștiutori, de bună credință, tot atîtea dezmințiri pentru știutorii, de rea credință.

Ținînd seama de realizările de pînă acum și de altele în curs de împlinire, Programul-directivă de dezvoltare a științei și tehnicii aprobat de Congresul al XII-lea al P.C.R. configurează direcțiile priuitoare și orientările principale pentru anii următori și pentru cei mai depărtați chiar, pînă la sfîrșitul celui de al doilea mileniu, în toate domeniile științei, în ale naturii și în al celor social-politice, în științele tehnice și în cele umaniste.

Istoria este privilegiată, aparținînd atît științelor umaniste cît și celor social-politice. Știința umanistă, deoarece obiectul său principal este omul-individ și mai ales omul-colectivitate organizată, de la formele inferioare pînă la cele superioare, întruchipate în omul-națiune. Omul gînditor și creator al tuturor valorilor, materiale și spirituale, omul luptător pentru libertate și dreptate, pentru independență și unitate. Omul care și-a făurit și-și făurește aspirații superioare și idealuri nobile, pentru realizarea cărora a fost nevoit și este nevoit să facă sacrificii și să aducă însemnate jertfe. Jertfe și sacrificii care nu s-au consumat și nu se consumă în van, ci au rodit și rodesc cu îmbelșugare spre binele oamenilor și al omenirii. Sacrificii și jertfe care n-au fost și nu sînt zadarnice, căci fără idealuri nobile și aspirații superioare omenirea nu și-ar justifica existența, n-ar fi vrednică a se împodobi cu calificativul de *homo sapiens* și *homo cogitans*.

Istoria este în același timp știință social-politică, deoarece, în calitatea sa de îndrumătoare a vieții — *magistra vitae* —, dascăl al vieții, „ogîndă a conștiinței popoarelor“, oferă, prin lecția sa, un îndreptar prețios maselor și conducătorilor în alegerea drumului celui mai bun spre realizarea aspirațiilor și idealurilor, servește orientării și educației politice a oamenilor, educației patriotice și internaționaliste, un aspect fundamental al orientării politice. Ce altă știință este mai implicată social-politicului decît istoria, așa cum i-a fost definit rolul de către secretarul general al partidului nostru, de a demonstra convingător „că un popor hotărît să-și apere glia, libertatea și neatîrnarea, decis a nu precupeți nimic pentru a-și afirma drepturile inalienabile, pentru

a-și cuceri un loc demn sub soare, nu poate fi înfrînt și îngenuncheat de nimeni și de nimic niciodată“.

În acest spirit orientată știința istorică în Programul-directivă, cei ce se învrednicesc de pretențioasă și de mare răspundere profesione, de cercetători ai trecutului, descifratori ai prezentului și întuitori ai viitorului, sînt datori științei istorice, poporului și partidului cu alte studii fundamentale în problemele fundamentale, neîndeajuns cercetate, insuficient lămurite, nesatisfăcător înfățișate. Sînt datori să-și unească puterile și răspunderile și cu hărnicie de albină să adune, cu pasiune și dăruire, dovezi noi, convingătoare, date certe și pe deplin demonstratoare. Dovezi și date, evenimente și fapte care pot fi asemănate cu cărămizile frumoase rînduite în stive, așteptînd să devină construcții. După cum cărămizile, pentru a se transforma în construcții trainice și frumoase, au nevoie de arhitectul priceput și ingenios care să le hotărască rostul, de la temelie pînă la acoperiș, tot astfel pentru ca datele și faptele, întîmplările și evenimentele să devină istorie adevărată au nevoie de arhitectul ingenios care să le pătrundă calitățile printr-o analiză sub toate înfățișările, să le rînduiască într-o logică dialectică, în raport de cauzalități și de determinări, de desfășurare și de urmări. Și de asemenea, după cum o construcție pretinde posibilitatea trecerii dintr-o încăpere în alta, după necesități, tot astfel construcția, care este tabloul complex al societății dintr-un anumit loc și dintr-un anumit timp, pretinde aplicarea principiului „peretilor mobili“, ceea ce se înțelege cu alte cuvinte permeabilitatea de la o știință la alta în raport de înrudirea dintre ele, adică interdisciplinaritate și chiar multidisciplinaritate. Nu în sensul desfășurării paralele a mai multor discipline, ci în înțelesul simultaneității și întrepătrunderii acestora.

În această accepțiune este subliniată necesitatea inter și pluridisciplinariității în cercetările din domeniul științelor sociale, inclusiv istorice, în Programul-directivă de dezvoltare a științei. Și în această concepție se cuvin conjugate eforturile spre realizarea lucrărilor fundamentale așteptate de partid și de popor din partea istoricilor.

Dintre care aceea cu privire la etnogeneza poporului român este de stringentă necesitate, pentru a lămuri confuzii, pentru a înlocui „enigme și miracole“, pentru a anihila tendințe pseudo-științifice și pentru a așeza în locul acestora adevărul obiectiv pe temeiul celor două componente fundamentale: *substratul* geto-dac, *statul* romano-latin, cărora li s-a adăugat, cu rol secundar, *adstratul* slav și al altor populații ce au poposit un timp mai îndelungat în teritoriile românești.

După cum de aceeași actualitate se cuvine apreciată și problema ce-și așteaptă lucrarea fundamentală, cu privire la procesul de formare a statelor feudale românești, ca urmare a dezvoltării în extindere și în putere a formațiunilor politice preexistente. Problemă fundamentală și aceasta dacă nu uităm că existența statului a fost, este și va fi instituția care a asigurat, asigură și va asigura dezvoltarea popoarelor și națiunilor. De aceea poporul român și alte popoare au luptat și luptă pentru asigurarea vieții de stat, pentru independența statelor, pentru unirea în aceeași formație statală a tuturor locuitorilor de aceeași origine și limbă, cu aceleași datini și obiceiuri, nutrind aceleași aspirații și idealuri.

De asemenea istoricii sînt datori cu o lucrare fundamentală cu privire la formarea națiunii române moderne și evoluția ascendentă a acesteia spre națiunea socialistă, cu caracteristicile sale superioare, iarăși ca un proces logic și obiectiv, complex și evolutiv a tuturor componentelor națiunii ajunse la maturizare.

Nici revoluția din 1848, într-o unitate cauzală, programatică și sincronă în toate cele trei țări românești nu s-a învrednicit de monografia pe care o merită potrivit cu însemnătatea ei.

După cum pretinde o asemenea cercetare monografică mișcarea muncitorească și socialistă, de la începuturile sale și pînă în vremurile noastre, deoarecă înfățișarea fragmentară, desprinsă din complexitatea fenomenului social-economic și social-politic, național și internațional, îi scade însemnătatea și-i umbrește strălucirea. Și alte mari evenimente vitregite pînă acum pretind istoricilor cinstirea lor, prin opere fundamentale.

De abia după aceea se vor putea încerca, cu succes, printr-o colaborare pluridisciplinară și sub o coordonare competentă sintezele cu care frontul nostru istoric a rămas încă dator partidului și poporului: *Istoria agriculturii și a țărănimii*, *Istoria meșteșugurilor și a industriilor*, *Istoria comerțului*, *Istoria burgeoisiei*, *Istoria clasei muncitoare*, *Istoria intelectualității*, *Istoria instituțiilor social-economice, social-politice și social-juridice*. Iar corolarul tuturor o *Istorie a civilizației românești* în accepțiunea cuprinzătoare a noțiunii, adică totalitatea creațiilor, materiale și culturale, din toate domeniile de activitate și din toate timpurile, împreună cu mentalitățile și obiceiurile, cu datinile și credințele, cu atitudinea față de viață și de societate. Fiecare dintre acestea în comparație cu civilizația altor popoare, singura metodă ce oferă posibilitatea punerii în valoare a propriilor creații în contextul civilizației întregii omeniri. S-ar putea compara, într-o expresie metaforică, civilizația românească și civilizația omenirii cu o mare coroană de flori — civilizația omenirii, care va încorpora numeroase buchete nuanțat colorate — civilizația diferitelor popoare. Ceea ce nu va scădea nici frumusețea și nici valoarea coroanei. Dimpotrivă, nuanțele buchetelor armonios așezate vor conferi mai mare frumusețe acesteia. Între diferitele și numeroasele buchete ale coroanei, cel ce va reprezenta civilizația românească își va avea locul său propriu, cu culoarea și frumusețea sa, îmbogățind și înfrumusețind coroana cu ceea ce-i este propriu, ca valoare și frumusețe.

Sînt acestea cîteva gînduri și proiecte ale istoricilor români desprinse din hotărîrile celui de al XII-lea Congres al partidului. Gînduri și proiecte de îndrăznețe perspective, punte durabilă, sprijinită pe coloane puternice, moștenire de mare valoare, lăsată de vrednicii înaintași, experiența îndrăzneată a generației de azi, care a îmbogățit tradiția cu propriile-i creații. Toate spre progresul științei, spre înaintarea țării. Spre satisfacerea dorinței de cunoaștere a trecutului glorios, pentru mai buna înțelegere a prezentului luminos, spre intuirea, cu mai mult temei, a viitorului tot mai frumos.